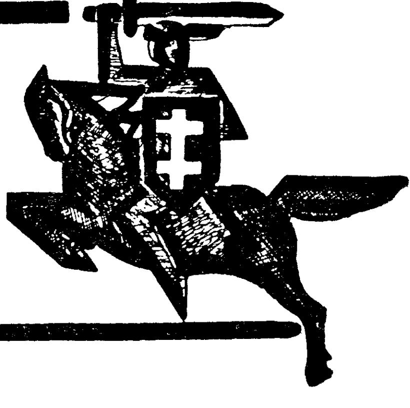
БАЦЬКАЎШЧЫНА

ГАЗЭТА ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ — ЦАНА 30 Н. ФЭН

ВОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА-ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „BAĆKAUŠČYNA" („VATERLAND")

Herausgeber: Wladimir BORTNIK

Postadresse: Die Weissruthenische Zeitung „Baćkauščyna" („Das Vaterland"), (13 b) München 19, Schliessfach 69.

Druck: „LOGOS", Buchdruckerei u. Verl., G.m.b.H., München 8, Rosenheimer Str. 46 a.

Цана: Нямеччына: на год — 14,— м.; 6 м-цаў — 7,50 м.; 3 м-цы — 4,25 м.; **ЗША і Канада:** на год — 8,— д.; 6 м-цаў — 4,50 д.; 3 м-цы — 2,50 д.; 1 нумар — 0,20 д. **Ангельшчына й Аўстралія:** 39 шыл.; 21 шыл.; 12 шыл.; 1 шыл. **Бэльгія:** 210 фр.; 120 фр.; 75 фр.; 5 фр. **Францыя:** 800 фр.; 450 фр.; 250 фр.; 20 фр. **Аргентына:** 80 пэз.; 45 пэз.; 25 пэз.; 2 пэз. **Перасылка лётніцкай поштай аднаго нумару газэты каштуе дадаткова:** у ЗША і Канаду — 40 фэнігаў (10 ам. цэнт.); у Аргентыну — 70 фэн. (17 ам. ц.); у Аўстралію — 90 фэн. (22 ам. ц.). Падвойныя нумары каштуюць падвойна.

Банковае конто: Zeitung „Baćkauščyna", Konto Nr. 357-125, Bay. Hypotheken- u. Wechselbank, München.

LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE" | DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND" | THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER "THE FATHERLAND„

№ 6 (340) — Нядзеля, 10 лютага 1957 г. — ГОД ВЫДАНЬНЯ 11

Канец „адлігі" ў БССР

«. . . грамадзянам БССР гарантуецца законам- а) свабода слова; б) свабода друку . . .»

(«Канстытуцыя БССР», арт. 100)

12 студзеня 1957 году ворган ЦК КП Беларусі, газэта «Зьвязда», зьмясьціў вялікі артыкул Л. Абэцэдарскага і А. Сідарэнкі п. заг. «За ідэйную чыстату нашых літаратурных пазіцый», перадрукаваны таксама газэтай «Літаратура і Мастацтва» 16. I. 1957. Артыкул партыйнага воргану — брутальная нападка на цэлы шэраг культурных дзеячоў БССР за іхныя выказваньні й дамаганьні «рэгабілітацыі» беларускіх культурных і гістарычных вартасьцяў. ЦК КП Беларусі «выпростЕае» «генэральную лінію» ня толькі некаторых паасобных адзінак, але таксама выпраўляе «прынцыповасьць» і воргану Міністэрства культуры і Ўправы Саюзу пісьменьнікаў БССР, газэты «Літаратура і Мастацтва».

На саракавым годзе існаваньня бальшавіцкага «сацыялістычнага» кангляміэрату — маем яшчэ адзін довад, яшчэ адно выпрабаваньне, яшчэ адну праяву камуністычнае рэакцыйнасьці. У кароткай гісторыі «беларускае адлігі» заключаецца ўсё: і XX-ы партыйны зьезд, і рамкі маскоўскае «нацыянальнае палітыкі», і сутнасьць маскальскага камунізму.

Да чаго-ж, у васноўным, зводзіліся намаганьні беларускіх культурных дзеячоў пасьля дэтранізацыі Сталіна ў лютым леташняга году? — Яны йшлі галоўным чынам па лініі **больш свабоднае літаратурнае крытыкі,** а таксама ў **кірунку перагляду гісторыі беларускае літаратуры ды ажыўленьня культурна-арганізацыйных і выдавецкіх справаў.**

☆

Літаратурная крытыка

У галіне літаратурнае крытыкі некаторымі літаратураведамі былі пастаўленыя пад дыскусію пытаньні тэматыкі ў паэзіі і праблема працэсу пісьменьніка.

Рэцэнзуючы творы аднаго паэты, крытык Г. Бярозкін (нядаўна «рэгабілітаваны») даў адмоўную ацэну бяздарнаму вершу пра Туркменскі канал ды выказаўся за чыстую лірыку, якая ў паэты атрымоўваецца значна лепшай за «будаўлянаю» паэзію.

Падобныя думкі выказваліся і іншымі літаратурнымі крытыкамі. На гэта ЦК партыі, крытыкуючы ў «ЛіМ» «артыкулы, нізкія па сваёй ідэйнай вартасьці», заявіў тонам непамыльнасьці і папроку: «Газэта дапускае на свае старонкі такія артыкулы аб паэзіі, аўтары якіх выступаюць па сутнасьці супраць паэзіі грамадзянскай, публіцыстычнай, супраць паэтычных твораў пра вялікія новабудоўлі і выпінаюць на першы плян «матылёвую» паэзію . . .»

Прыгаданы ўжо намі Бярозкін зьмясьціў быў у «ЛіМ» з 29. 9. 56 крытычны артыкул «З аршынам па вершах», у якім паказаў на запраўды ніздарны разгляд нейкім С. Карабаном Купалавае паэмы «Курган». Крытыкуючы «бязглуздае разуменьне літаратуры», «рэцэпты вульгарнае сацыялёгіі» ды «нястрымную прафанацыю літаратуразнаўства», Г. Бярозкін пісаў:

«Непаўторна канкрэтныя карціны жыцьця, намаляваныя Купалам, і ўвасобілі ў сабе ідэйны зьмест паэмы. **Якжа можна разглядаючы паэму, пісаць аб ёй, як аб нейкай сыстэме «тэзаў»,** якія паэта, нібыта, растлумачвае і ілюструе?. . . (У цытатах падкр. нашыя — А. Б.). Паводля С. Карабана. Янка Купала, працуючы над паэмай «Курган», толькі і быў заняты тым, што нешта нечаму падпарадкаваў, нешта зь нечым зьвязваў, або, інакш кажучы, усімі сваімі сіламі імкнуўся да той ідэальнай гармоніі формы й зьместу, якая-б дазволіла будучым дасьледчыкам творчасьці паэты пісаць такія-ж гарманічныя, абцякальныя дасьледаваньні і рэфэраты . . . **Ствараеш сабе недарэчнае ўяўленьне аб Купале, як аб пісьменьніку-пэданту, пісьменьніку цьвярозага, халоднага разьліку . . .** «Адбор сродкаў», «скрупулёзнасьць», «прапарцыянальнасьць», «сымэтрычнасьць» — якія мёртвыя пустыя словы і як яны не падыходзяць да Купалы, паэты магутнага **творчага натхненьня!»**

ЦК партыі, выпростваючы гэты зыгзаг «беспрынцыповага крытыканства» прыпомніў літаратурнай крытыцы некаторыя партыйныя і матарыялістычныя догмы:

«Трэба адзначыць, — адзначае «Зьвязда», — што **рэдакцыя «ЛіМ» увогуле не праяўляе неабходнай прынцыповасьці і патрабавальнасьці ў падборы матарыялаў.** Аб гэтым сьветчыць тое, што на старонках газэты, якая павінна запраўды навукова, па-ленінску асьвятляць пытаньні разьвіцьця літаратуры і літаратуразнаўства, **зьяўляюцца артыкулы нізкія па сваёй ідэйна-тэарэтычнай вартасьці.** Да іх аднosіцца, напрыклад, артыкул Г. Бярозкіна «З аршынам па вершах» . . . Адабраючы, як відаць, разьвязна-абразьлівую форму артыкулу, рэдакцыя газэты не зьвярнула ўвагі на тое, што Г. Бярозкін такой формай прыкрыў шэраг сваіх памылковых цьверджаньняў і ў тым ліку імкненьне **паказаць творчасьць пісьменьніка як стыхійны, падсьвядомы працэс. . .** Нашаму сацыялістычнаму грамадзтву, **як паветра,** патрэбна здаровая, прынцыповая крытыка . . .»

☆

Гісторыя літаратуры

Па лініі гісторыі літаратуры (як часткі гісторыі беларускага народу наагул) апошнім часам было выказана некалькі, недапушчальных раней, думак (гл. «Б-на», Каталіцкія Каляды, арт. «Рэгабілітацыя»).

Пераглядаючы некаторыя мамэнты зь гісторыі беларускае літаратуры, беларускія дасьледнікі пачалі даводзіць на прыкладах, што беларускія пісьменьнікі — гэта не пераймальнікі Горкага й Маякоўскага; што беларуская культура — гэта ня толькі «жыватворчы» ўплыў расейскае культуры, але й наадварот; што зь беларускага культурнага працэсу мноства фактаў выкінута бальшавіцкімі цэнзарамі, некаторыя выкрыўлены; што, урэшце, калі даводзіць што-небудзь, дык трэба базавацца на фактычных дадзеных, а не на схэмах і пустаслоўі.

У «Б-не» (Кат. Каляды 1956, «Рэгабілітацыя») быў даволі абшырна пераказаны зьмест артыкулу доктара філялягічных навук М. Ларчанкі, у якім было пастаўлена на абмеркаваньне цэлы шэраг пытаньняў зь гісторыі беларускае літаратуры і культуры.

Артыкул Ларчанкі быў зьмешчаны ў «ЛіМ» «у парадку абмеркаваньня».

«Свабода слова! . .» — дэкляруе канстытуцыя БССР . . . З гэтае «свабоды» і скарыстала «Зьвязда», каб вываліць цэлы падвал брудныя лаянкі на Ларчанку, на «беларускіх буржуазных нацыяналістых», на Гаруна, на «Нашу Ніву» і на беларускую літаратуру.

Ларчанка пісаў: **«Час паставіць пытаньне аб пераглядзе ацэнак некаторых фактаў і зьяваў гісторыі беларускае літаратуры пачатку XX стагодзьдзя, і ў першую чаргу ацэнак творчасьці К. Каганца, Ядвігіна Ш. і А. Гаруна, а таксама «Нашай Долі» і «Нашай Нівы» . . . Неабходна перагледзець ацэнку ролі ў літаратурным працэсе 20-х гадоў такіх літаратурна-мастацкіх аб'яднаньняў, як «Узвышша», і «Полымя». Быў час, калі гэтыя пісьменьніцкія арганізацыі кваліфікаваліся як нацыяналістычныя, у якія былі ўцягнуты некаторыя савецкія літаратары. Цяпер стала ясна, што гэта не адпавядала запраўднасьці . . .»**

(Заканчэньне на 3-яй бач.)

Сакрэт папулярнасьці кнігі

Савецкая казённая крытыка апынулася ў вялікім клопаце ў сувязі із зьяўленьнем раману Дудзінцава «Ня хлебам адзіным». Гэта другі выпадак у пасьлясталінскіх часох, бо першы быў з раманам Эрэнбурга «Адліга», назоў якога стаўся сынанімам кампляксу зьявішчаў ня толькі літаратурных, але таксама палітычных і грамадзкіх, якія адбываюцца ў падкамуністычных краінах.

Справа ў тым, што «Ня хлебам адзіным», як і «Адліга», зрабіў вялікае ўражаньне на чытачоў і стаўся прадметам жывых дыскусіяў, ня толькі ў Савецкім Саюзе, але і за ягонымі межамі. А сталася гэта таму, што ў вадрозьненьне ад шаблённых твораў савецкай літаратуры, пісаных паводля вымогаў славутага соцрэалізму, раман Дудзінцава адлюстроўвае праўдзіва падкамуністычную рэчаіснасьць, а гэтым самым запраўды даходзіць да чытача. Чытачом савецкай літаратуры ўжо да рвотаў прыеўся камплекс «пазытыўнага героя», які заўсёды перамагае і знаходзіць падтрымку ды прызнаньне — раней у «наймудрэйшага бацькі» Сталіна, а цяпер — у калектыўным кіраўніцтве і «мудрай» партыі. Затое ў рамане Дудзінцава ўва ўсёй галізьне выяўляецца бяздушны, тупы рэакцыйны бюракратызм — апора камуністычнага ладу і дыктатуры, які брутальна топча і здушвае ўсякую сьвежую ідэю, усякі палёт.

Далей «Ня хлебам адзіным» разьбівае упорыста накіданы міт аб «бясклясавым грамадзтве» Савецкага Саюзу. Адзін з галоўных герояў раману — Драздоў — усемагутны дырэктар камбінату, аўтакрат, цынік, эгаіст, жорсткі хам і кат падуладных — гэта жывы вобраз камуністычных магнатаў. Вось ідылічны абразок «бязклясавага грамадзтва» — камуністычнага «раю»: Шалёная тройка, бразгаючы шаргунамі і збруяй імчыцца галёпам праз фабрычны пасёлак, вязучы Драздова з чыгуначнае станцыі. На багата высланых санях, апрануты ў раскошнае футра развальваецца дырэктар. Брудныя нэндзна апранутыя работнікі зьбягаюць з дарогі ў сьнег перад капытамі тройкі, здымаюць шапкі перад усяўладным дырэктарам і маўчаць. Але гэтая маўклівасьць запалоханых работнікаў у рамане Дудзінцава зьмяняецца ў распачлівы крык. Крычыць сваёй маўклівасьцяй . . . Дома Драздова чакае абшырнае, сьветлае, цёплае памешканьне, сыты абед і маладая прыгожая жонка, якая з нуды бубніць на піяніне сэнтымэнтальныя мэлёдыі Шопэна. Вечарам у клубе Драздоў, паклікаючыся на сваю вернасьць партыйнай лініі і розныя дырэктывы ЦК, заклікае работнікаў да спаборніцтваў і перавыконваньня нормаў. І тут работнікі маўчаць. Моўчкі бяруць забавязаньні і моўчкі разыходзяцца ў свае нэндзныя, брудныя, сьцюдзёныя памешканьні, пераважна зямлянкі.

Вось адзін із шматлікіх абразкоў «бязклясавага грамадзтва», нарысаваных Дудзінцавам у рамане «Ня хлебам адзіным». Гэтым яркім і праўдзівым апісаньнем савецкай рэчаіснасьці аўтар, дагэтуль няведамы, здабыў сабе папулярнасьць і чытачоў, а гэтым самым спрычыніў шмат турботаў савецкай крытыцы, якая, як напрыклад у «Літаратурнай газэце» з 24-га лістапада і «Ізвестіях» з 11-га сьнежня намагаецца, неяк вытлумачыць факт існаваньня шматлікіх драздовых, щуцікавых, аудзіевых у савецкім грамадзтве. І вось, як адзіны аргумэнт, яна высоўвае цьверджаньне, што такія тыпы ў савецкім грамадзтве — рэшткі з часоў буржуазіі і што яны ўжо пачнуць вымiраць. Аднак гэтае цьверджаньне ідзе ў разрэз зь лёгікай і рэчаіснасьцяй: Драздоў з раману Дудзінцава — прадукт чыста савецкі, гадунец камуністычнай партыі і камуністычнага выхаваньня. Далей Драздовы ані думаюць вымiраць, але наадварот — памнажаюцца.

Таму гэтае зьявішча можна тлумачыць толькі заганнасьцяй бальшавіцкай сыстэмы, якая утрымоўваецца на бюракратыі, тэроры і фальшы.

Але як да гэтага можа прызнацца савецкая казённая крытыка?

На заканчэньне зьвернемся да прарочых слоў Бакуніна, якія ён сказаў больш за 90 год таму: «што азначае: «пралетарыят, падняты да становішча панаваньня»? Няўжо-ж запраўды пралетарыят будзе мець уладу? Уяўная пралетарская дзяржава будзе ня што іншае, як дэспатычнае кіраўніцтва новай, нешматлікай арыстакратыі, запраўдных, або ўяўных вучоных, начальнікаў камуністычнай партыі. . .»

Усё спраўдзілася. Але чаму гэта мае называцца «найбольш перадавой у сьвеце дэмакратыяй?»

Раман Дудзінцава «На хлебам адзіным» дэмаскуе ўвесь хвальш камуністычнай прапаганды. Таму яго чытаюць, ім зачытваюцца.

пс

За мінулы тыдзень

(пс) У Вугоршчыне далей лютуе камуністычны тэрор. Амаль кажны дзень прыносіць новыя сьмяротныя прысуды на патрыётаў, арышты і рэпрэсіі у вадносінах да інтэлектуалістых і студэнтаў. Праўда, ціхі супраціў вугорскага насельніцтва працягваецца, але, бачна, што ўжо адміністрацыя Кадара пануе над палажэньнем у краіне, рэч зразумелая, пры дапамозе савецкага войска.

Тут выявілася камплетная бездапаможнасьць АЗН, якая, хоць вялізарнай бальшынёй галасоў прыняла рэзалюцыі, ў якіх дамагаецца вываду савецкага войска, свабодных выбараў і ўпушчэньня назіральнікаў, аднак не змагла змусіць камуністых выканаць гэтыя дамаганьні. Такім чынам скончылася на гутарках, якія нічуць не пашкодзілі бальшавіком і іхным мар'янэткам, а толькі выявілі бясьсільнасьць арганізацыі, якая мела быць сторажам парадку і справядлівасьці ў сьвеце.

⁕

Мінулы тыдзень прынёс і другую кампрамітацыю АЗН. 26-га студзеня Індыя самавольна ўлучыла ў свой склад вялікую частку Кашміру, якой часова адміністравала з мандату АЗН. Кашмір, на які прэтэндуе Пакістан, у 1949 годзе пад аўсьпіцыямі АЗН быў часова падзелены на дзьве часткі, пры чым Індыя забавязалася правесьці плебісцыт. Таму, што насельніцтва Кашміру ў 75% музульманскае, можна было спадзявацца, што плебісцыт выпадзе на карысьць Пакістану. Дзеля таго Нэру некалькі год адцягаў гэты плебісцыт і, ўканцы, ігнаруючы пастановы АЗН, самавольна далучыў Кашмір да Індыі. Пакістан зьвярнуўся із скаргамі да Нью-Ёрскае гаварыльні, але няма найменшых сумлеваў, што на гутарках і скончыцца. Нэру паказаў праўдзівае аблічча азіяцкага гіпакрыты. Гэты «непахісны змагар за мір і справядлівасьць», «абаронца прыгнечаных», які на кажным кроку, калі гэта было выгадна яму і Маскве, паклікаецца на АЗН, сам паказаў гэтай шаноўнай арганізацыі хвігу із «стрэшкай» і таксама бязкарна.

Таму штораз часьцей чуецца пытаньне, нашто існуе гэта такім вялікім коштам утрымоўваная арганізацыя, калі яна ня мае змогі выконваць свае заданьні? Хіба па тое, каб розныя Собалевы, Кузьняцовы, Горваты, Мэноны ды іншыя дэмагогі мелі трыбуну дзеля бальшавіцкае і варожае сьвету прапаганды.

Даг Гамэршэльд хоча сабе і сваей арганізацыі прыпісаць заслугі спыненьня вайны ў Эгіпце. Аднак няма наіўных, за выключэньнем хіба разбалбатаных джэнтэльмэнаў у Палацы Нацыяў, каб паверылі гэтай казачцы. Да спыненьня інтэрвэнцыі над Суэскім каналам спрычынілася нахабнасьць Булганіна, які пагражаў ракетамі, і трусьлівасьць Ідэна, які гэтых пагрозаў спалохаўся.

⁕

Маскоўскія бонзы, як і Нэру, станавяцца на галовах, каб старпэдаваць г. зв. «дактрыну Айзэнгаўэра», якой у Кангрэсе дэмакраты ломяць косьці і працягваюць яе, як вярблюда, праз ігольнае вуха. Затое ў Маскве ня дэбатуюць, але ўсім народам Сярэдняга і Блізкага Ўсходу прапануюць дапамогу, а перадусім — зброю.

⁕

Няма сумлеваў, што інтэрвэнцыя ў Эгіпце была гвалтам, крокам непрадуманым, зробленым не ў пару і па партацку. Але ў гэтым самым часе была інтэрвэнцыя ў Вугоршчыне, без параўнаньня больш крывавая і ня менш несправядлівая. Аднак джэнтэльмэны з Палацу Нацыяў вельмі-ж крыкліва дамагаюцца выВаду Ізраэльскага войска з раёну Газы, але вельмі ціха выВаду савецкага з Вугоршчыны. Як бачым, ёсьць дзьве маралі: адна абавязвае слабых, другая можа быць ігнараваная моцнымі.

⁕

Францускі парлямант даволі вялікай бальшынёй галасоў — 322 супраць 207 — у прынцыпе зацьвердзіў праект супольнага рынку г. зв. краінаў «Малое Эўропы». У сваёй заключнай прамове прэм'ер Молле шчыра прызнаўся, што задзіночаная Эўропа — «апошні шанс Францыі». Бачна, навука не пайшла ў лес, і няўдачы суэзкае інтэрвэнцыі пераканалі Французаў, што навет у супрацоўніцтве з Ангельшчынай яны ня могуць праводзіць сваіх плянаў.

Як памятаем, у жнівені 55-га году францускі парлямант адкінуў усе праекты задзіночаньня Эўропы ў эканамічнай і вайсковай галінах. Сяньня бачым вялікі прагрэс. Аднак, і цяпер не адбылося так лёгка.

Аказваецца, ня толькі нос Клеапатры мог мець уплыў на гісторыю сьвету, бо падчас цяперашніх дэбатаў у францускім парляманце выявілася, што на эўрапэйскую палітыку могуць мець уплыў . . . памідоры. Праблема памідораў ледзь не старпэдавала задзіночаньня Эўропы. Вось-жа, выступаючы супраць прыняцьця праекту задзіночаньня, камуністычныя і пужадыстаўскія дэмагогі страшылі Французаў, што ў выпадку зьнясеньня мытных бар'ераў, Італьянцы закідаюць Францыю памідорамі, таму што італьянскія памідоры шмат разоў танейшыя, чымся францускія. Аднак, бачна, Французы зразумелі, што з двух няшчасьцяў — інвазіі італьянскіх памідораў ці інвазіі маскоўскіх чэкістых — гэтая апошняя больш грозная.

⁕

Яшчэ адна пацяшаючая вестка. Ангельскі прэм'ер Макмілян адкінуў пляны візыты ў Маскву, якая мелася быць у травені г. г. Гэтым ён давёў, што мае намер хадзіць іншымі дарогамі, чымся Ідэн, і ў кажным выпадку у найбліжэйшым часе ня зьбіраецца паломнічаць у камуністычную Мэкку. Дай Божа, каб ён быў стойкім у гэтым добрым намеры . . .

⁕

І, на заканчэньне — палітычны анэкдот мінулага тыдня.

На Захадзе лянсуецца вестка, што Чу Энь-Ляй прасіў калектыўных бонзаў у Маскве, каб назначылі Кітайцам па нацыянальнасьці — спачатку маршала Канстанціна Рокоссовского, пасьля маршалка Констанцэго Рокоссовскего, а аднядаўна ізноў маршала Константина Рокоссовского. Мае ён падцягваць кітайскую армію і будзе цяпер звацца Ня Там Дык-Тут. . .

Наш адказ

Беларускі тыднёвік «Ніва», што выдаецца ў Беластоку, падараваным, як ведама, пасьля апошняе вайны Сталінам Польшчы, у сваім нумары 43 за 23 сьнежня 1956 году, зьмясьціў артыкул К. Балінскага пад загалоўкам **«Да Рэдакцыі «Бацькаўшчыны».** Перад тым, як адказаць на стаўляныя аўтарам артыкулу пытаньні й закіды пад адрасам нашае газэты й наагул беларускае эміграцыі, мы сьпярша перадрукуем гэты артыкул, каб пазнаёміць зь ім нашых чытачоў.

ДА РЭДАКЦЫІ «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ»

Спаткала мяне нечаканасьць, што мюнхенскі тыднёвік «Бацькаўшчына» з 2 сьнежня зьвярнуў увагу на маю скромную творчасьць і перадрукаваў урыўкі з рэпартажу «Беларусы над Одрай». Я ня супраць папулярызацыі маіх твораў, дзеля таго і займаюся журналістыкай. Ды справа ня ў тым.

Вы пішаце:

«Зьмешчаныя ніжэй вытрымкі з артыкулу (апублікаванага ў беластоцкай «Ніве» з 11. XI. 56) зьяўляюцца бадай найхарактэрнейшым адлюстраваньнем жыцьця нашых суродзічаў у Польшчы, якія, ня гледзячы на вялізарныя цяжкасьці, перашкоды й няспрыяльныя адносіны з боку польскіх уладаў, усё-ж у сваіх сэрцах захавалі беларускасьць, любоў да роднае мовы, песьні й сваіх багатых традыцыяў.»

Няўжо-ж рэдакцыя тыднёвіка так вузка разумее адбываючыяся перамены ў Польшчы, што зьмяшчаючы адну з шматлікіх публікацый падкрэсьлівае быццам яна найбольш характэрная.

Шаноўныя рэдактары, адчуваю, што ў Вас недахопы матарыялаў, прапаную: друкуйце часьцей нашыя публікацыі, — яны-ж аказваюцца цікавымі. Думаю, што аб Польшчы даволі шырока пішуць заходнія газэты, і «Бацькаўшчына» нічога новага не адкрывае.

Нашая беларуская нацыянальная меншасьць у Польшчы мае шмат цяжкасьцяў, аб якіх і пішам, але і мае поўныя мажлівасьці культурнага й грамадзкага разьвіцьця.

Чаму Вы ня возьмеце з нас прыкладу і замест намі займацца і ўспамінамі (мы таму ня супраць), не займецеся жыцьцём Беларусаў на выгнаньні. Мы добра ведаем, што жыцьцё іх там ня ўсім выслана ружамі, што многія з нашых суродзічаў кідаюць далярова-маркавы рай і вяртаюцца ў сваю бацькаўшчыну дзяліць з намі долю.

Вось аб жыцьці мас беларускіх эмігрантаў думаў я даведацца із старонак Вашага штотыднёвіка. А там ані слова аб іх, аб багатых і бедных, а шкада...

К. Балінскі

П. С. Калі Вам вашы пратэктары з Вольнай Эўропы не пазваляюць пісаць праўды аб жыцьці беларускай эміграцыі, прышліце артыкул да нас. Апублікуем.

К. Б.

*

Нам вельмі прыемна, што хоць нейкі нумар «Бацькаўшчыны», ня гледзячы на шчыльную зялезную заслону, трапіў у рукі нашых суродзічаў у Беластоку й што беластоцкая «Ніва» адгукнулася на яе вышэй перадрукованым артыкулам К. Балінскага. Аднак даслоўна ўсе цьверджаньні гэтага артыкулу аб жыцьці й дзейнасьці Беларусаў на эміграцыі не адказваюць праўдзе й прадстаўляюць нас у тэндэнцыйна дрэнным сьвятле ў вачох чытачоў «Нівы». Цяжка паверыць, каб гэта было вынікам толькі дрэннай паінфармаванасьці аб нас, бо «Бацькаўшчына», на якую паклікаецца «Ніва», шырака й праўдзіва адлюстроўвае жыцьцё Беларусаў у заходнім сьвеце й іхную нацыянальную дзейнасьць. Таму за прычыну хвальшывага асьвятленьня нашага жыцьця й дзейнасьці ў успомненым артыкуле «Нівы» прыходзіцца ўважаць толькі камуністычную мэнтальнасьць аўтара артыкулу й рэдактароў «Нівы», якая не дазваляе ім праўдзіва й аб'ектыўна глянуць на гэтую справу.

«Ніва» піша, што «Бацькаўшчына» ня інфармуе сваіх чытачоў аб жыцьці беларускай эміграцыі, й выказвае думку, што гэта нашы «пратэктары з Вольнай Эўропы не дазваляюць нам пісаць праўды аб жыцьці беларускай эміграцыі». Не даведаўшыся, такім чынам, з бачынаў «Бацькаўшчыны» «праўды» аб жыцьці Беларусаў на выгнаньні, «Ніва» хоча нас у гэтым выручыць, паведамляючы, што жыцьцё ня ўсіх беларускіх эмігрантаў «выслана ружамі», «што многія з нашых суродзічаў кідаюць далярова-маркавы рай і вяртаюцца ў сваю бацькаўшчыну дзяліць з намі долю».

Вось-жа спачатку хочам паінфармаваць «Ніву» аб сацыяльна-эканамічным палажэньні нашае эміграцыі. У кажнай краіне вольнага сьвету, дзе знайшлі гасьцінны прыпынак нашыя эмігранты, як Задзіночаныя Штаты Амэрыкі, Канада, Аўстралія, Ангельшчына й інш., яны знаходзяцца ў тым-жа праўным палажэньні, што й грамадзяне гэтых краінаў, і маюць усе магчымасьці дасягнуць таго-ж самага матарыяльнага дабрабыту, што і яны. Усе нашыя суродзічы ў заходіх краінах могуць працаваць і працуюць на тых самых умовах, што й Амэрыканцы, Канадыйцы, Аўстралійцы ці Ангельцы, таксама, як і яны, карыстаюцца зь дзеючых там сацыяльных забясьпечаньняў. Там многія простыя беларускія работнікі пакуплялі ўжо сабе дамы, сяляне прыдбалі сабе зямельныя надзелы й завялі собскія гаспадаркі, многія работнікі маюць ужо свае собскія аўтамашыны, аб чым ня могуць і сьніць працоўныя «краіны перамогшага сацыялізму».

Праўда, невялікая колькасьць нашых суродзічаў з прычыны поўнай непрацаздольнасьці й адсутнасьці працаздольных у сваіх сем'ях не змагла выэміграваць і асталася ў Заходняй Нямеччыне. Адкрыта гаворым, што іхнае жыцьцё «ня выслана ружамі». Але гэта ў прыраўнаньні да жыцьцёвага стандарту насельніцтва краінаў Захаду. Але яны, карыстаюцца з тых самых сацыяльных забясьпечаньняў, што й непрацаздольныя Немцы, ды, апрача таго, з дапамогі міжнародных харытатыўных арганізацыяў ды сваіх суродзічаў у іншых краінах, жывуць без параўнаньня лепей, чымся на бацькаўшчыне беларускія калгасьнікі й няміласэрна эксплятаваныя савецкім дзяржаўным капіталізмам работнікі.

Таксама праўда, што некаторыя, хаця далёка ня «многія» з нашых суродзічаў «кінулі далярова-маркавы рай» і вярнуліся на бацькаўшчыну. Але гэта пераважна некаторыя нашыя эмігранты з Паўдзённай Амэрыкі, галоўна Аргентыны, што ў пошуках заработку выэміґравалі туды паміж абедзьвюма сусьветнымі войнамі і ніколі не пакаштавалі «бальшавіцкага раю». Затое спасярод усіх тых, што ўжо мелі няшчасьце пазнаць гэты «рай» на собскай скуры, вярнуліся з тых або іншых, пераважна з даволі цёмных прычынаў адно лічаныя адзінкі, тады калі, прыкладам, з Польшчы ўцякаюць на Захад цэлыя масы людзей усякіх прафэсіяў, рызыкуючы быць злоўленымі й судова пакаранымі. З Захаду-ж можа кажны легальна й бесьперашкодна вярнуцца ў сваю бацькаўшчыну за зялезнай заслонай, хто толькі захоча.

Мыляецца «Ніва», калі думае, што нам вельмі засмакаваў «далярова-маркавы рай», калі ня хочам вяртацца на бацькаўшчыну. Наадварот, мы ўсе хочам вярнуцца на бацькаўшчыну і верым, што яшчэ туды вернемся, калі разваліцца жахлівая маскоўска-бальшавіцкая турма народаў. Мы ішлі на выгнаньне ня толькі таму, каб вырвацца з бальшавіцкае няволі й сыстэмы паліцыйнага тэрору. Гэта была другарадная прычына. Мы пайшлі ў вольны дэмакратычны сьвет, каб свабодна прадаўжаць нашую нацыянальна-вызвольную дзейнасьць і захаваць цягласьць нашай нацыянальна-вызвольнай ідэі, чаго ня могуць рабіць нашыя суродзічы на бацькаўшчыне. І мы ўсё гэта робім у меру нашых сілаў і магчымасьцяў, аб чым Вы маглі-б перакаанацца з тэй-жа «Бацькаўшчыны», калі-б ня чыталі яе праз камуністычныя акуляры. У гэтым кірунку беларуская палітычная эміграцыя зрабіла ўжо вельмі шмат. Дзякуючы ейнай дзейнасьці ў галіне палітычнай, нацыянальна-грамадзкай, навуковай і культурнай прапаганды, беларуская вызвольная праблема сталася ведамай у цэлым вольным сьвеце, намі цікавіцца й нам спачувае ўвесь культурны й палітычны сьвет, з намі лічацца, як з суб'ектам і поўнапраўным партнэрам у сям'і волялюбных народаў, паняволеных сяньня бальшавізмам.

Што-ж датычыцца нашых «пратэктараў» з Вольнае Эўропы, што нам «не пазваляюць пісаць праўды аб жыцьці беларускай эміграцыі», дык тут зноў мэханічнае прытарнаваньне да нас тае сытуацыі, у якой знаходзіцеся якраз Вы і ўсе за зялезнай заслонай, дзе можна пісаць і рабіць толькі тое, што дазваляюць і загадваюць зьверху. Мы-ж ня толькі ня маем над сабой «пратэктара» эрганізацыі Вольнае Эўропы, але й наагул абыходзімся бязь ніякіх пратэктараў. Праўда, мы супрацоўнічаем з радам заходніх арганізацыяў, але вылучна на правох раўнапраўных і незалежных партнэраў. Не забывайцеся, што мы жывём у вольным дэмакратычным сьвеце і маем поўныя магчымасьці пісаць усё тое, што захочам. Ізноў-жа, калі-б Вы хоць на трохі вызбыліся бальшавіцкае мэнтальнасьці й аб'ектыўна праступдыявалі некалькі нумароў тэй-жа «Бацькаўшчыны», дык пабачылі-б, што мы ня толькі пішам аб беларускіх эмігрантах, іх добрых і благіх баках, але сьмела крытыкуем навет палітыку заходніх дзяржаваў, калі ўважаем, што яна няправільная.

Цяпер што да беларускага жыцьця ў Польшчы й асьвятленьня яго на бачынах «Нівы» ды жыцьця ў БССР, аб якім таксама «Ніва» піша. Вы пішаце, што беларуская меншасьць у Польшчы «мае поўныя мажлівасьці культурнага й грамадзкага разьвіцьця». Але ад якога часу гэтыя мажлівасьці заіснавалі? Ня гледзячы на тое, што ў межах сучаснай Польшчы знаходзіцца вялікая колькасьць Беларусаў, нацыянальная бальшыня на этнаграфічна беларускай Беласточчыне, гэтак і даволі вялікая мяншыня на г. зв. «земях одзысканых», ні аб ёй, ні аб яе культурна-грамадзкай дзейнасьці ня было ні слуху, ні духу. І толькі роўна год таму назад адкрыліся сякія-такія «магчымасьці» беларускага культурнага й грамадзкага жыцьця. Ды і то гэтыя «поўныя мажлівасьці», аб якіх Вы хваліцеся, далёка няпоўныя. Вось дзеля прыкладу, у нумары «Нівы», у якім Вы зьмясьцілі зварот «Да рэдакцыі „Бацькаўшчыны"», на іншым месцы чытаем аб наведаньні Вашым супрацоўнікам Аддзелу беларускай філялёгіі Варшаўскага ўнівэрсытэту. Ён піша: «Філялёгія беларуская, а беларуская мова дана толькі так сабе „на прычэпку". Праводзяцца й будуць праводзіцца ў далейшым занятіі па польскай і рускай мовах». Зь іншага артыкулу таго-ж нумару «Нівы» даведваемся, што ў беларускіх школах Беласточчыны працуюць настаўнікі, што ані ў зуб ня ведаюць беларускае мовы, затое настаўнікі, ведаючыя беларускую мову, што скончылі беларускі пэдагагічны ліцэй у Гайнаўцы, працуюць у польскіх школах. Вы можаце сказаць, што гэта толькі часовыя арганізацыйныя цяжкасьці, якія зь бегам часу будуць пераможаны. Мы Вам шчыра гэтага жадаем. Але не забывайцеся, што гэтых пару характэрных ненармальнасьцяў зь беларускай мовай у Вас, гэта штодзённае зьявішча ў БССР, у беларускай «незалежнай дзяржаве», якая мае за сабой 38 год. Хіба-ж і Вам не сакрэт, што там праводзіцца шалёная прымусовая русыфікацыя й нішчэньне ўсяго нацыянальна беларускага, што і там беларуская мова ў школах і навуковых установах таксама «толькі так сабе „на прычэпку"». А Ваша «Ніва», у сваей вернасьці й цераэьмернай любові да расейскага «старэйшага брата», поўнасьцю такі стан апрабуе й захопліваецца беларускімі нацыянальнымі «дасягненьнямі» ў БССР, якіх фактычна няма.

Дык хто тады праўдзіва аблюстроўвае жыцьцё беларускае эміграцыі, жыцьцё Беларусаў у Польшчы і жыцьцё Беларусаў у БССР: «Ніва» ці «Бацькаўшчына»?

Рэдакцыя

*

П. С. У прыпісцы да артыкулу «Нівы» нам прапануюць пісаць артыкулы ў «Ніву» аб жыцьці й палажэньні нашае эміграцыі. Вось-жа мы моцна сумляваемся, ці наш такі артыкул быў-бы надрукаваны, калі мы ў ім пададзём усю праўду аб эміграцыі. Дык замест прапанаваць нам супрацоўніцтва, мы радзім рэдакцыі «Нівы» прыдбаць сваіх карэспандэнтаў зь беларускай Вільні й Віленшчыны, прылучанай да Летувы, дзе ўсякае беларускае нацыянальнае жыцьцё бальшавікамі забароненае. Навет беларуская гімназія ў Вільні, якая перажрывала найбольш сумныя гады ў рэакцыйнай перадваеннай Польшчы, цяпер бальшавікамі закрытая. Дык асьвятленьне на бачынах «Нівы» беларускага жыцьця ў Вільні й Віленшчыне было-б для ейных чытачоў асабліва цікавым і карысным.

Бяз нас вырашаюць аб нас

(З радыёвай хвалі «Вызваленьне»)

9-га студзеня менскае радыё паведаміла аб заканчэньні работы рэспубліканскага сходу партыйнага актыву. З дакладам выступіў першы сакратар ЦК партыі Беларусі Мазураў. Як заўсёды, у гэтым дакладзе было шмат прапагандовага пустаслоўя аб вялікіх дасягненьнях партыі, аб ейных «бацькаўскіх клопатах» і адданасьці партыі беларускага народу. На ўступе дакладу Мазураў пацешыў слухачоў, што ўсё ідзе добра, плян прамысловай вытворчасьці 56-га году выкананы на 101,6% і ў параўнаньні з 55-м годам, выпуск прадукцыі павялічыўся на 13%. Далей дакладчык пахваліўся, што плян будаўніцтва выкананы на 100%, рэч зразумелая, не падаючы ніякіх канкрэтных лікаў.

Аднак на гэтым скончыліся дасягненьні, і Мазураў быў змушаны перайсьці да недахопаў. А сьпісак гэтых апошніх выйшаў вельмі вялікі, і тут першы сакратар ЦК КПБ пачаў запярэчваць сам сабе. Напрыклад, як зразумець, што ў пералічэньні дасягненьняў Мазураў хваліўся, што першы раз за шмат гадоў выкананы плян будаўніцтва, а, пералічаючы недахопы, ён кажа, што «плян уводу ў эксплятацыю жылой плошчы выкананы толькі на 85,8% і далёка ня выкананы плян уводу ў эксплятацыю шмат камунальных і культурна-бытавых прадпрыемстваў...»? Далей, паводле Мазурава, плян адкорму сьвіней выкананы толькі на 55%; слаба выкарыстоўваюцца мясцовыя крыніцы продажы прадуктаў харчаваньня; слаба разгортваецца выраб тавараў народнага спажываньня і шмат іншых падобных недахопаў.

Што-ж, мы ўжо прывыклі да бальшавіцкіх справаздачаў і статыстык, пазбаўленых усякай лёгікі і простых арытмэтычных правілаў, мутных і немагчымых да спраўджаньня. Таксама мы навучыліся чытаць бальшавіцкую прапа-

(Заканчэньне на 3-яй бач.)

Я. Станкевіч

Беларускае нацыянальнае адраджэньне (1902-1915)

Нашаніўцы, людзі й плыні

(Да 50-ых угодкаў выхаду «Нашае Нівы»)*)

Артыкул мой будзе складацца часткава із студыяў пары, пра каторую ў ім мова, часткава з успамінаў. Канчаючы ў 1909 г. месцкую школу ў Ашмяне (мне было тады 16 год), я быў ужо сьвядомы Беларус. Стрэўшыся із спраціўленьнем пры першай спробе ўсьведамленьня сваіх суседзяў, я стаўся бязупынным працаўнём у вадраджэнскім беларускім руху. Выпісаная ўвосень таго-ж году «Нашая Ніва» выпрастала некаторыя мае пагляды. Я адразу стаўся ейным карэспандэнтам. Пад сваімі карэспандэнцыямі я падпісаваўся мянушкаю «Янучонак», утворанай ад бацькавага імені. (Пасьлей я друкаваў і артыкулы ў «Н. Н.», падпісуючы іх здрабнелай хормаю «Станкеўчык» праўдзівага прозьвішча або мянушкамі). Таго-ж году, паехаўшы на дальшую навуку да Вільні, я асабіста пазнаёміўся з рэдакцыяй «Нашае Нівы». Адгэнуль я быў звычайна ў цесным супрацавенсьцьве з Нашаніўцамі», як із тымі, што пісалі да «Н. Н.», так із усялякімі іншымі. (Месяцаў сем у 1914 г. я працаваў у самой рэдакцыі «Н. Н.»). Казалі пра мяне, што я знаю ўсіх сьвядомых Беларусаў. Гэта, ведама, было перабольшаньне, але знаў я запраўды шмат, як шырока ведамых, так і мала або й сусім няведамых. І пасьлей, у часе і асабліва пасьля першае сьветнае вайны, аж да другое сьветнае вайны, я быў у контакце, часта ў вельмі блізкім, з Нашаніўцамі.

Артыкул мой ня будзе высіляючы. Найперш я ня буду гаварыць пра літаратуру; другое, абміну ўсё тое, пра што ўжо пісалі іншыя ў зьвязку із сёлетнімі ўгодкамі «Н. Н.»; дый, апрача гэтага, ня ўсё я абыму, бо дзеля абняцьця ўсяго патрабавалася-б шмат болей месца і часу, дый ладне ведаючы пра пару «Н. Н.», я ня ведаю ўсяго чыста. Спадзяюся, адылі, што найважнейшае ведаю і скажу.

Народ беларускі за больш як тысячагодні час свайго гістарычнага жыцьця перажываў розныя поры, — поры, у каторых нацыянальнае жыцьцё ягонае бурліла, кіпела, нат буйна пераліваласа за родныя граніцы, і поры, калі яно сьцякала ў свае граніцы, а нат і такія поры, у якія гэтае жыцьцё заціхала, тлела і аказвалася адно асобнымі іскрамі. Найцяжэйшай парою ў гісторыі беларускага народу было дзевятнаццатае стагодзьдзе, асабліва пасьля 1839 г., і яшчэ болей па пагроме беларускага ўздыму 1863—1864 гг. Але й па 1864 г. іскры беларускага сьведама-нацыянальнага жыцьця і імкненьня да нацыянальнага адраджэньня ніколі ня гасьлі, але ня прымалі яны характару шыршае арганізаванасьці.

Першая дзеяльнасьць беларускіх сацыялістых

Зьмена настала ў 1902 г. У Пецярбурзе ў 1902 г. закладаецца «Круг беларускае народнае асьветы і беларускае культуры». Гэты «Круг», між іншага, выдаў «Вязанку» (зборнік вершаў) Івана Няслухоўскага і «Калядную пісанку». Тады яшчэ было забаронена ў Расеі друкаваць пабеларуску; дзеля таго, падаючы «Вязанку» ў цэнзуру, напісалі, што гэта баўгарскі зборнік вершаў. Таго-ж году ў Лябёдцы Лідзкага павету В. Івноўскі разам із брацен ьнікам Валэйкам выдалі адзін нумар газэты «Свабода»[1]).

Узімку 1902 г. часьць моладзежы сацыялістычнага кірунку закладае «Беларускую Рэвалюцыйную Партыю». З паміж ейных арганізатараў А. Бурбіс адзначае Івана Луцкевіча, Антона Луцкевіча (мянушка «Антон Навіна»), Казімера Кастравіцкага (мянушка «Карусь Каганец»), В. Зелязея; гэтыя былі ў Менску. А ў Вільні былі: студэнт-тэхналёг Пранціш Умястоўскі («Дзядзька Пранук»), гімназісты Аляксандра Бурбіс («Піліп»). У Пецярбурзе былі: студэнт-тэхналёг Вячаслаў Іваноўскі («Вацюк Тройца»), студэнтка Алёіза Пашкевічанка («Цётка»). Партыя, між іншага, «друкуе ў Лёндане кніжку яго (Пранціша Багушэвіча) твораў на папяроснай паперы пад назовам «Песьні», з надпісам на вокладцы «С разрешения Синодальной типографии». У тым-жа 1902 г. партыя зьмяніла свой назоў на «Беларуская Рэвалюцыйная Грамада». З найэнэргічнейшых працаўнёў у Беларускай Рэвалюцыйнай Грамадзе можна назваць, апрача вышменаваных — Хвэлікса Стацкевіча («Аганёк»), студэнта Пецярбурскага ўнівэрсытэту, родам із Шчучына Лідзкага пав., студэнта Матусэвіча, студэнта рыскае палітэхнікі Аляксандру Ўласава[2]).

Як бачым, усё гэта была моладзеж, блізу адны студэнты (студэнтам хіміі быў таксама Антон Луцкевіч, студэнтам Археалёгічнага Інстытуту ў Пецярбурзе быў Іван Луцкевіч).

Праблема моладзежы

На гэтым месцы нельга не закрануць праблемы моладзежы, наймя грамадзкай і палітычнай працы ейнай. Ёсьць народы, каторых моладзеж, пакуль не паканчае школаў, грамадзка й палітычна не працуе, але толькі займаецца навукаю й спортам. У другіх народаў, наадварот, моладзеж ідзець уперадзе ў грамадзкім і палітычным руху. Можна зацеміць, што да першых належаць народы, маючыя палітычную незалежнасьць, народы гаспадарствавыя; да другіх пераважна належаць народы безгаспадарствавыя. У народаў гаспадарствавых звычайна ёсьць даволі рабачаёў бяз моладзежы, у народаў-жа безгаспадарствавых часта грамадзкіх рабачаёў не стаець. Гэта адна прычына розьніцы ў паступку моладзежы. Другой прычынаю ёсьць патрэба нацыянальнага узгадаваньня самае моладзежы. У народаў гаспадарствавых усё жыцьцё працята нацыянальнай атмасфэраю, дзеля таго там і без грамадзкай працы моладзеж працінаецца ідэялёгіяю свайго народу. Ня тое ў народаў безгаспадарствавых; у гэтых не пануе так моцна нацыянальная атмасфэра, бо дзеля гэтага недаволі ў іх нацыянальных установаў, тут моладзеж бяз учасьця ў нацыянальнай працы ня была-б уцягнена ў жыцьцё свайго народу, нацыянальнае жыцьцё памалу рабілася-б ёй няцікавым, чужым, і вырасшы такая моладзеж заставалася-б бязьдзейнай. Дзеля таго ў народаў без свайго гаспадарства, а ў нас асабліва, канечне трэба, каб моладзеж грамадзка працавала, а калі не стаець старшых, дык каб працавала й палітычна.

Дальшая дзеяльнасьць беларускіх сацыялістых

У 1903 г. адбыўся першы зьезд партыі (Беларускае Рэвалюцыйнае Грамады), на каторым было пастаноўлена «дабівацца краёвай аўтаноміі Беларусі із соймам у Вільні». Пастаноўлена таксама «распрацаваць зямельную праграму на аснове канфіскацыі бяз выкупу панскіх двароў, скарбовых і іншых».

*) Гэты артыкул быў прачытаны ў Нью Ёрку на Культурна-Асьветным Сходзе, 23-га сьнежня 1956 г. і 20-га студзеня 1957 г., ладжаным Культурна-Асьветным Рэфэратам Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня.

Канец „адлігі" ў БССР

(Заканчэньне зь 1-ай бачыны)

У гэтай спробе паставіць на абмеркаваньне некаторыя факты зь беларускае гісторыі бальшавіцкая «дэсталінізаваная» цэнзура ўгледзела сьмяротны замах на чысьціню «ленінскіх прынцыпаў», раскапала «сур'ёзныя прынцыповыя памылкі». Каб не дапусьціць да небясьпечных выказваньняў на гэтую тэму. «Зьвязда» катэгарычна сьцьвердзіла:

«М. Ларчанка ставіць пытаньне аб пераглядзе ацэнак творчасьці А. Гаруна, К. Каганца і Ядвігіна Ш. не з такога пункту гледжаньня і не з такой мэтай, (г. зн., ня з мэтай паказаць, напрыклад, чаму А. Гарун у часы рэвалюцыі «змагаўся супраць савецкае ўлады ў лягеры нацыяналістычнай контррэвалюцыі...» — А. Б.) Ён пераносіць спрэчку аб літаратурнай спадчыне гэтых пісьменьнікаў і ейным значэньні для разьвіцьця беларускае літаратуры на чыста абстрактную, схалястычную аснову, ігнаруючы па сутнасьці ленінскія прынцыпы партыйнасьці пры ацэне літаратурных зьяваў. Творчасьць А. Гаруна цікавіць М. Ларчанку толькі як зьява чыста эстэтычная, якую ён усяляк імкнецца адгарадзіць ад ейнага ідэйна-палітычнага зьместу. А. Гарун — гэта па Ларчанку перш за ўсё таленавіты майстар слова, які быццам-бы шчыра любіў Беларусь, беларускі народ, дбаў аб ягонай волі, шчасьці і г. д. Калі-б А. Гарун шчыра любіў сваю радзіму і свой народ, ён-бы не змагаўся супраць улады рабочых і сялян. .

«М. Ларчанку не падабаецца, што ў нашай палітычнай літаратуры А. Гарун, К. Каганец і Ядвігін Ш. кваліфікуюцца як буржуазныя нацыяналісты, буржуазныя лібэралы. Ён называе А. Гаруна буржуазным дэмакратам, які спачуваў сялянскай рэвалюцыйнай дэмакратыі, хоць і аддаваў значную даніну буржуазнаму нацыяналізму. М. Ларчанку патрэбна ў што-б там ні стала ахрысьціць А. Гаруна буржуазным дэмакратам, каб папрабаваць наблізіць яго да пісьменьнікаў рэвалюцыйна-дэмакратычнага напрамку, каб, значыць, знайсьці ў ягонай творчасьці «станоўчае, каштоўнае, прагрэсыўнае»... і г. д.

Галоўнае вастрыё сваіх нападак аўтары прыгаданага ў «Зьвязьдзе» артыкулу накіроўваюць на «Нашу Ніву». На спробу М. Ларчанкі даць гэтай газэце некаторыя дадатныя рысы (гл., прыкладам, вытрымку зь ягонага артыкулу ў «Б-не» з 7. I. 57, «Рэгабілітацыя «Нашае Нівы»), партыя адказала:

«Каб даць аб'ектыўную ацэнку гэтай газэце, трэба перш за ўсё вызначыць яе палітычны твар, гэта значыць выявіць яе пазыцыі ў васноўных пытаньнях грамадзка-палітычнага жыцьця таго часу. **Палітычны твар «Нашае Нівы», чоткі і ясны. Газэта прапаведвала рэакцыйныя ідэі бясклясавасьці беларускае нацыі, адмаўляла клясавую барацьбу, выдавала беларускі народ за «адну дружную сям'ю». Яна ганьбіла рэвалюцыйную барацьбу народных мас, заклікала рабочых не баставаць, а сялянам раіла «не ставіць празьмерных патрабаваньняў памешчыку». «Наша Ніва» настойліва і пасьлядоўна абараняла інтарэсы кулацтва, сталыпінскую аграрную палітыку. «Наша Ніва» была ворганам беларускіх буржуазных нацыяналістых у пэрыяд рэвалюцыйнага спаду, калі яны, ліквідаваўшы сваю нелегальную арганізацыю адкрыта прыстасаваліся да сталыпінскага рэжыму. Самі беларускія нацыяналістыя заяўлялі, што «Наша Ніва» была іхным штабам...»**

Далей «Зьвязда» пачынае мутную дыялектыку, каб выгарадзіць неяк дэмакратычнасьць і рэвалюцыйнасьць Купалы (аднаго з рэдактароў «Нашае Нівы»), Коласа, Цёткі, Багдановіча, Бядулі і іншых ад «буржуазнае нацыяналістычнасьці» «Нашае Нівы». Гэтую непасільную апэрацыю «Зьвязда» прабуе правесьці на разважаньнях, якія нікога і ў нічым не пераконваюць. Найбольш важкі аргумэнт, які змог падаць партыйны ворган у довад таго, што Ларчанка і да яго падобныя памыляюцца, гэта вось што: **«Толькі страціўшы партыйную прынцыповасьць,** можна пісаць, што такая газэта была «прагрэсыўнай, патрэбнай і карыснай».

Ад закідаў аўтару «партыйна непрынцыповага артыкулу «Зьвязда» перайшла да рэдакцыі «Літаратуры і Мастацтва»:

«Рэдакцыя газэты «ЛіМ» не знайшла нічога лепшага, як аб'явіць па артыкулу М. Ларчанкі нікому непатрэбную дыскусію (гэта там, дзе «свабода слова»! — А. Б.). Замест таго, каб пасьлядоўна адстойваць ленінскія прынцыпы партыйнасьці літаратуры, па-баявому змагацца супраць усякіх скажэньняў гісторыі нашай сацыялістычнай культуры, дапамагаць працаўнікам літаратуры і мастацтва павышаць свой ідэйна-тэарэтычны ўзровень, **рэдакцыя газэты стала на шлях «перагляду» бруднай бялізны беларускіх нацыяналістаў з мэтай знайсьці там што-небудзь «станоўчае, каштоўнае, прагрэсыўнае»...**

⁂

Культурна-арганізацыйныя справы і выдавецтва

Па трэйцяй лініі, лініі культурна-арганізацыйных і выдавецкіх справаў, ад некаторага часу было выказана цэлы шэраг слушных крытычных заўваг у адрас самых розных беларускіх савецкіх установаў. У нумары «ЛіМ», дзе быў замешчаны Ларчанкаў артыкул, перадавіца дамагалася ад шэрагу рэспубліканскіх міністэрстваў і мясцовых уладаў рэакцыі на выказаную ў іхны бок крытыку. На Беларусі падрапежніцку вынішчаюцца прыродныя багацьці. На Беларусі руйнуюцца каштоўныя помнікі старажытнае беларускае культуры. На Беларусі выдаецца мінімальная колькасьць беларускіх кніжак, калечыцца беларуская мова ў радыяперадачах і інфармацыях БЕЛТА, ганебна занядбоўваецца тэатральнае мастацтва, нацыянальная кінаматаграфія і г. д. і г. д. Усе гэтыя пытаньні ціраз закраналіся на балонах «Літаратуры і Мастацтва», і — бязь ніякага выніку: гэта нікога ня турбуе. Таму, зьмяшчаючы перадавы артыкул «На крытыку трэба рэагаваць», (17. II. 56), газэта пісала:

Было-б недаравальным ханжанствам (крывадушнасьцяй — А. Б.) **сьцьвярджаць, што пасьля XX зьезду партыі ў нас пераваліся такія людзі** (бюракраты, «чыноўнікі-выканаўцы», якія дзейнічалі толькі паводля дырэктываў — А. Б.). **Яны толькі, як тыя камэльёны, набылі новую ахварбоўку і сяньня яны можа больш, чым хто, крычаць аб барацьбе зь бюракратызмам, аб новых формах і мэтадах працы, а на справе мёртвай хваткай трымаюцца за старыя формы, старыя звычаі».**

Адказваючы на перадавы артыкул «ЛіМ», ворган партыі, якая ў канстытуцыі абвесьціла «свабоду друку», назваў выступленьні ў вабарону беларускіх матарыяльных і духовых багацьцяў «беспрынцыповым крытыканствам».

Вось тыя пасьлясталінскія «палёгкі» ў духовым жыцьці беларускага народу, падсумаваныя цяпер камуністычнай партыяй. Свабоды слова няма! Права на нацыянальную самаабарону няма! Нацыянальная годнасьць толькі аднае нацыі можа ўшаноўвацца — «перадавое» расейскае. Маскоўская рэакцыя ізноў пачынае зацiскаць свае клешчы над паняволеным беларускім краем.

З колькімесячнае гісторыі «адлігі» ў БССР трэба зрабіць адпаведныя высновы.

Папершае — уся разрэклямаваная пасьля XX зьезду КПСС зьмена курсу, дэцэнтралізацыя, дэсталінізацыя, дэмаскалізацыя — усё гэта, пустое гаварэньне. У нацыянальна-культурным жыцьці паняволеных народаў няма ніякіх сутных зьменаў Ледзь толькі нерасейскія народы прабуюць аднавіць свае зьняважаныя культурныя вартасьці, ледзь толькі пачалі яны дамагацца ўшанаваньня іхнае нацыянальнае годнасьці, як партыя загнала ўсё гэта ў «беспрынцыповае крытыканства», «антыленінскія прынцыпы» і таму падобную «гэрэзію».

Падругое — як-бы ні напінаўся некаторыя Расейцы на Захадзе із сваімі замежнымі «экспэртамі савецкіх праблемаў» даводзіць, што ў Савецкім Саюзе няма нацыянальных праблем, — гэтыя праблемы (і канфлікты!) відавочныя на кажным кроку. Яшчэ году ня мінула ад часу абвешчаньня злачынстваў Сталіна, як партыя пачала выпрабаванай сталінскай прыхваткай, тонам а ля «Зьвязда» («брудныя выданьні», «брудная бялізна»!), ліквідаваць першыя спробы рэгабілітаваць нацыянальную годнасьць нерасейскіх народаў (аналягічныя да апісаных вышэй падзеі адбываюцца і ў іншых нерасейскіх рэспубліках).

Патрэйцяе — ня гледзячы на брутальныя намаганьні фізычна й духова здушыць беларускі народ, бальшавізм ня змог забіць у ім глыбокае нацыянальнае сьведамасьці. Інстынкт самаабароны і здаровыя духовыя парасткі выявілі сябе зусім нядвузначна ў пэрыяд кароткае гэтак званае «адлігі»: беларускі народ сьведамы свае гістарычнае й духовае апрычонасьці, беларускі народ шануе свае багатыя культурныя каштоўнасьці і прагне іх разьвіваць, гэты народ адпорны на духовую няволю, жыцьцяздольны і перагрывае расейскае камуністычнае ліхалецьце.

Аркадзь Будзіч

Опэра «Надзежда Дурава»

Калі ў тэатральным мастацтве, — напрыклад, у пастаноўках опэры, ёсьць невялікі праблеск удачаў — савецкая крытыка не абмінае моўчкі гэтую зьяву. Аднак, яна ўсхваляе ня талент кампазытара, рэжысэра і актораў, а кіруючую ролю кампартыі, якая нібыта натхняе аўтараў і стымулюе іх да творчых посьпехаў. Пры гэтым яшчэ ўзносяцца хваласьпевы «гістарычным» пастановам ЦК КПСС і выцягваюцца цытаты зь Леніна аб гэтак званым «разьвіцьці нацыянальных культур».

Вось у Менску пабудавалі вялікі тэатр опэры і балету!

А ці ў ім ставяцца беларускія опэры? На працягу мінулага году ўсе спэктаклі паказалі сапраўдную сутнасьць таго, як праводзіцца нацыянальная палітыка ў рэспубліцы. На сцэне прайшлі такія расейскія опэры, як «Яўген Анегін», «Царская Нявеста», «Бахчысарайскі фантан», а таксама і сусьветныя — «Рыгалета», «Травіята», «Дон-Кіхот», «Сэвільскі цырульнік», «Эсмэральда» і шмат іншых. І ўвесь гэты разнастайны рэпэртуар выконваўся ў расейскай мове.

А дзе, пытаемся, беларускія арыгінальныя опэры, Хіба толькі адзіная опэра Цікоцкага «Дзяўчына з Палесься», што рэпрэзэнтавалася ў Маскве на дэкадзе беларускага мастацтва?

А трэба зазначыць, што ў Маскве, апрача гэтай опэры, беларускі тэатр выканаў таксама «Яўгена Анегіна» Чайкоўскага і «Страшны двор» Манюшкі. Гэта паказальны факт. У такой прапорцыі — а яна сталася ня выпадковай, бо да Ўсесаюзнай дэкады доўга рыхтаваліся — беларускае тэатральнае мастацтва было вельмі прыніжаным, а таму яно і ня мела магчымасьці паказаць сваёй самабытнай нацыянальнай постаці.

А ці можна назваць дасягненьнем беларускага тэатру новую опэру «Надзежда Дурава»? Ці сапраўды яна зьяўляецца скарбам нашай нацыянальнай культуры?

Гэтая опэра ад пачатку і да канца пабудавана беларускім кампазытарам Багатыровам паводля традыцыяў расейскай музыкі і, бязумоўна, раскрывае ўвесь свой зьмест з уласьцівым патасам расейскага патрыятызму.

Газэта «Зьвязда» з 8-га студзеня, у артыкуле «Патрыятычны спэктакль» аб гэтым зазначае:

«У васнову сюжэту опэры пакладзены сапраўдны факт, які адбыўся ў часе Айчыннай вайны 1812 году. Расейская дзяўчына выдала сябе за юнака і ўступіла ў рады дзеючай арміі. Нязвычайны ўчынак Дуравай выклікаў захапленьне перадавых людзей расейскага грамадзтва».

Гэта малаверагодны факт сяньня выкалупваецца зь мінуўшчыны расейскай гісторыі дзеля адлюстраваньня яго ў савецкай драматургіі. На вымогі савецкіх дыктатараў беларускія творцы мусяць «захапляцца» чужымі й фальшывымі тэмамі.

Багатыроў, які скончыў беларускую кансэрваторыю, які выхаваўся на беларускай народнай песьні, вымушаны цяпер адыйсьці ад роднай тэматыкі і сьпяваць пад чужую дудку.

Ці-ж у гэтым заслуга беларускага кампазытара, што ён «умела выкарыстоўвае, як піша «Зьвязда», лепшыя

(Заканчэньне на 4-ай бач.)

Бяз нас вырашаюць аб нас

(Заканчэньне з 2-ой бач.)

ганду паміж радкамі. Таму мы навет паверым Мазураву, што накінуты Масквой плян, БССР выканала на 101,6%. Але, што з гэтага меў беларускі народ, — гэта ўжо іншая справа. І вось у газэце «Праўда» з 11 студзеня г. г. мы часткова знаходзім адказ на гэтае пытаньне: «Штодзень із сталіцы Беларусі ува ўсе канцы нашай радзімы, з краіны народнай дэмакратыі, — у Індыю, Іран, Эгіпет, Сырыю і іншыя дзяржавы высылаюцца аўтамашыны, трактары, станкі, радыёапараты, вырабы лёгкай прамысловасьці...» Варта заўважыць, што ў вышэйшым пералічэньні ўспамінаюцца якраз тыя краіны, у якія якраз ськіваваная бальшавіцкая інфільтрацыя, дзе Крэмль намагаецца выклікаць міжнародныя закалоты. І вось беларускі народ, які ніяк не зацікаўлены ў арабскіх ці іншых авантурах, на загад маскоўскіх сатрапаў мусіць высылаць сваё багацьце, якога так патрабуе сам. Крамлёўскія авантурнікі дзеля хімэрных мэтаў апанаваньня сьвету, экспляатуюць народы Савецкага Саюзу, каб магчы фінансаваць віжнародныя закалоты і падтрымоўваць напружанае палажэньне ў сьвеце.

Сход партыйнага актыву Беларусі пастанавіў «зрабіць буйны крок уперад у вырашэньні галоўнага эканамічнага заданьня СССР, за гігантычна найкарацейшы тэрмін дагнаць і перагнаць найбольш разьвітыя капіталістычныя краіны...» Далей выказваецца ўпэўненасьць, што «работніцкая кляса, калгаснае сялянства, савецкая інтэлігенцыя яшчэ шырэй разгорнуць сацыялістычнае спаборніцтва за выкананьне і перавыкананьне вытворчых пляпаў пленуму ЦК КПСС».

Тут пытаемся ў Мазурава і ягонай супалкі крамлёўскіх падгалоскаў, ці беларускі народ так ужо зацікаўлены у «даганяньні ды пераганяньні», а тым больш — у нэндзы і выліваньні поту па тое каб маскоўскія дыктатары вывозілі беларускае дабро ў Эгіпты, Сырыі ды ім падобныя краіны дзеля выкліканьня міжнародных закалотаў?

Адказ просты — НЕ!

пс

На гэтым зьезьдзе Беларуская Рэвалюцыйная Грамада пастанаўляе звацца «Беларускай Сацыялістычнай Грамадою».

Бурбіс (там-жа) адзначае імкненьне Беларускае Сацыялістычнае Грамады прылучыць да сябе закладзеную ў 1904 г. студэнтам Трусоўскім, М. Фальскім і А. Жабаю «Сацыялістычную партыю Белае Русі». Перамовы, адылі, не давялі да злучэньня. У 1906 г. Сац. Партыя Белае Русі перастала існаваць.

«Беларуская Сацыялістычная Грамада наагул мела найшыршыя замеры задзіночыць у сабе мясцовыя сацыялістычныя арганізацыі»[3]).

«Беларуская Сацыялістычная Грамада», улетку 1905 г., закладае ў Менску «Першы Краёвы Камітэт», а ў Вільні — «Другі Краёвы Камітэт». У 1905 г. БСГ выдаець цэлы сьцяг праклямацыяў пабеларуску. У тым-жа годзе партыя нажыла ў Менску сваю нелегальную друкарню. Загадаваў ёю Хвэлікс Стацкевіч, каторы дзеля гэтага мусіў навучыцца друкарства. «У сакавіку 1905 г.» Грамада склікала «І-шы сялянскі зьезд, каторы вынес пастанову адабраць зямлю ад паноў... і дабівацца краёвай аўтаноміі Беларусі із соймам у Вільні і інш.». БСГ арганізавала таксама «Беларускі Сялянскі Саюз»[4]).

«У студню 1906 г., у Менску адбыўся 2-гі зьезд БСГ». «У пытаньню пра гаспадарствавы лад зьезд пастанавіў змагацца за фэдэрацыйную дэмакратычную рэспубліку, за краёвую аўтаномію Беларусі із соймам у Вільні». Зьезд распрацаваў арганізацыйны статут і выбраў цэнтральны камітэт, у каторы ўвайшлі браты Іван і Антон Луцкевічы, В. Іваноўскі, і А. Бурбіс. У 1906 г. беларуская рэвалюцыйная праца і сярод сялян, і сярод работнікаў (асабліва ў Менску) вялася вельмі шырака; адначасна вялася праца сярод народных вучыцялёў і вучаніцкае моладзежы. Улетку 1906 г. БСГ узялася энэргічна за арганізаваньне сельскагаспадарскіх забастовак... У тым самым 1906 г. арганізуецца «Беларускі Вучыцельскі Саюз» і «Беларускі Саюз Вучыцельскіх Сэмінарыяў» і інш. Апрача вышменаваных працаўнёў. А. Бурбіс, з каторага я бяру гэтыя ведамкі, завець яшчэ ў сваёй працы некаторых новых выдатнейшых — С. Кукеля («Апанас»), К. Яноўшчанку («Параска»), С. Скандракова («Янка»), А. Шабуню. Дадам ад сябе яшчэ колькіх выдатных дзеячоў гэтага часу, наймя быў Станулевіч, ён быў арыштаваны, звольніўся з турмы па рэвалюцыі 1917 г., тады стаўся ведамы як выдатны каапэратыўны арганізатар, памёр у пачатку 20-ых год на сухоты, на каторыя захварэў у турме. Сюды-ж належыць Язэп Лёсік, вучыцель, пісьменьнік і публіцысты і Аляксандра Прушынскі (паэта Алесь Гарун), менскі работнік; абодвы яны былі засланыя да Сібіру, скуль зьвярнуліся па рэвалюцыі 1917 г. Прушынскі, праўда, належыў да пратыі максымалістых, але ідэялёгічна характарам свае дзейнасьці ня розьніўся ад сяброў Беларускае Сацыялістычнае Грамады; сама партыя максымалістых борзда перастала існаваць у Беларусі. Прушынскі, хворы на сухоты, на каторыя захварэў на засланьню, памёр у 1920 г., захварэўшы на крываўку. Лёсік асабліва адзначыўся, як нацыянальна-культурны дзеяч у час рэвалюцыі 1917 г. і пасьлей. У 1930 г. расейскія бальшавікі яго арыштавалі й выслалі. Няма ведама, ці жывець. Да Сібіру «на вечнае пасяленьне» быў высланы ў 1904 г. вышменаваны В. Зелязей[5]). У 1905—1906 гадох, калі я быў у першай клясе месцкае школы ў Ашмяне, там і ў цэлым павеце гудзела ад дзеяльнасьці беларускіх рэвалюцыянераў Аляксандры Барановіча і Чыжа. Троху пасьлей Чыж быў ведамы, як літаратурны крытык, што пісаў пад мянушкаю «Бульба». Барановіч працаваў на ніве беларускай і паміж дзьвюх сьветных войнаў.

З выступленьняў на міжнародным форуме БСГ адзначу ўдзел яе «у зьезьдзе партыяў Расеі ў Парыжу 1904 г. і ў сакавіку 1905 г. у зьезьдзе ў Жэнэве, на каторым былі: фінская партыя дзейнае абароны, ППС, армянскія дашнак-цюцюны, грузінскія эс-сэр фэдэралістыя, латыскія с.-р., расейскія с.-р.»[6]).

Крыху вышэй адцемленыя пастановы БСГ і склiканага ёю Сялянскага зьезду дамагацца краёвай аўтаноміі Беларусі із соймам у Вільні. Але ўжо тады кіраўніцтва БСГ мела наўвеце незалежнасьць Беларусі. Пра імкненьне БСГ да незалежнасьці Беларусі заявіў дэлегат гэтае партыі Шчасны (відавочна мянушка) на патайным зьезьдзе ў Расеі нацыянальна-сацыялістычных партыяў у 1907 г.[7]). У гэным часе лёзунг незалежнасьці Беларусі ня быў пашыраны ў нелегальных заклiках, бо народ да ўспрыйма гэтага лёзунгу ня быў яшчэ прыгатаваным; а ў дазволеных друках і пагатове ня мог быць такі лёзунг друкаваны, бо ня толькі дамаганьне незалежнасьці Беларусі, але нат дамаганьне аўтаноміі Расея ўважала за зраду гаспадарства і карала як за таковую.

1-га (новага стылю 14-га) верасьня 1906 г. Беларуская Сацыялістычная Грамада пачала выдаваць газэту «Наша Доля». Усяго вышла 5 нумароў кірыліцаю й лацініцаю кажны і № 6-ы аднэй кірыліцаю. «Наша Доля» мела вельмі радыкальны характар. Із 6-ёх нумароў ейных 5 нумароў былі сканфіскаваныя цэнзурай. Дзеля таго выдаўцы «Нашае Долі» пастанавілі перастаць яе выдаваць і замест яе выдаваць «Нашую Ніву» каторай першы нумар вышаў 10 (новага стылю 23) лістападу 1906 г. пры гэтым спачатку побач із «Нашай Ніваю» вышлі яшчэ два нумары «Нашае Долі»[8]). «Нашая Ніва» мела шмат мярнейшы характар і праіснавала да нямецкае акупацыі ўвосень 1915 г.

Ад назову «Нашае Нівы» ўся разгляданая пара беларускага адраджэньня адзержыла назоў пары «Нашае Нівы» або «Нашаніўскае пары». Ведама, да гэтае пары належа ня толькі час, калі выходзіла «Н. Н.», але й час папярэдні ад 1902 г., бо ўвесь гэты час адзначаецца аднолькавым характарам беларускае дзеяльнасьці ды з тым самым галоўным стрыжнём у ёй. Характар гэтае пары не зьмяніўся-б ад таго, калі-б галоўная ейная газэта звалася ня «Нашай Ніваю», а начай.

Тое, што «Н. Н.», а неўзабаве і ейныя сяброве — іншыя часапісы беларускія выходзілі ўставічна, без перарыву, вытварыла давер, пэўнасьць, што пачатая дзеяльнасьць не запыніцца, — адным чынам трывалкасьць выдавецтва абумовіла трывалкасьць руху.

---

[1]) А. Бурбіс: Беларуская Социялістычная Грамада ў першым пэрыядзе яе працы (1903-1907), б. 178 (зборнік «Беларусь», у Менску 1924).

[2]) Там-жа, б. 178.

[3]) А. Зіміонка: Соцыялістычны рух на Беларусі. II. Партыя соцыялістых-рэволюцыянераў, б. 166 (зборнік «Беларусь», у Менску 1924).

[4]) Бурбіс, там-жа, 179.

[5]) Бурбіс, там-жа, 180.

[6]) Там-жа. б. 181.

[7]) Протоколы Конференции Российских Национально-социалистических Партий 16-20 апреля 1907 г., СПР. 1908, б. 92.

[8]) Пра «Нашу Долю» гл. артыкул А. Шлюбскага «Новыя матар'ялы да гісторыі «Нашае Долі» (Полымя 1927 г., № 3) і таксама артыкул Н. Недасека «Паўвеку „Нашае Долі"» («Беларус» № 57, у Нью Ёрку 1957 г.).

(Далей будзе)

Зь беларускага жыцьця

8-ы Зьезд Згуртаваньня Беларусаў у Канадзе

У днёх 19-га і 20-га студзеня адбыўся ў Таронта 8-ы Зьезд найстарэйшае беларускае арганізацыі ў Канадзе — Згуртаваньня Беларусаў у Канадзе. Арганізацыя гэтая, прайшоўшы ў сваёй гісторыі даволі цяжкі шлях будаваньня моцнага беларускага асяродку на эміграцыі, прыйшла да свайго восьмага Зьезду ўзмоцненая як ідэялягічна, гэтак і матарыяльна. Сябры ЗБК ведаюць, што ў арганізацыі, да якое яны належаць, праводзіцца тая ідэя, з-за якое яны пакінулі сваю дарагую Бацькаўшчыну — ідэя вольнае й незалежнае Беларусі. Яны таксама ведаюць, што шлях да асягненьня пастаўленае мэты — толькі пад сьцягам Беларускае Народнае Рэспублікі, пра што і гавораць прынятыя Зьездам рэзалюцыі.

Сябры ЗБК ведаюць добра, што іхная арганізацыя ніколі іх у бядзе не пакіне, але заўсёды прыйдзе ім з дапамогай, як маральнай, гэтак і матарыяльнай. Дзесяткі сяброў ужо скарысталі з гэтага. Ці ў радасьці, ці ў бядзе, сябры ЗБК (а таксама і не-сябры) ідуць у свой Беларускі Дом на 1000 Дандэс вуліцы ў Таронта: там весяляцца або знаходзяць параду ў сваіх клопатах. Вось з гэткімі думкамі зьявіліся Беларусы Канады на 8-ы гадавы зьезд свае арганізацыі.

Зьезд сваёй працай адрозьніваўся шмат чым ад папярэдніх. Адзначаўся ён перш за ўсё дружнай сяброўскай атмасфэрай, безь ніякіх асабістых выпадаў ці то супраць Галоўнае Ўправы ці паасобных сяброў. Зьезд характэрызаваўся рачовым разглядам дасягненьняў Галоўнае Ўправы, ейных недахопаў ды шуканьнем супольнымі сіламі разьвязкі тых пытаньняў, якіх уступаючая Ўправа не змагла разьвязаць. Вельмі паважна разглядалася справа навязаньня суадносінаў зь іншымі народамі, чаго ўступаючая Ўправа, заглыбленая ў гаспадарчыя праблемы арганізацыі, не старалася зрабіць.

Як вылялася, нутраныя справы арганізацыі вяліся вельмі добра, аднак замала прыдзелялася ўвагі культурна-асьветнай працы, і Зьезд даў цэлы шэраг каштоўных парадаў наступнай Управе для ліквідаваньня недахопаў. Вельмі вялікую ўвагу Зьезд прысьвяціў моладзі. Было пастаноўлена падтрымаць ужо існуючую беларускую школу для моладзі, зарганізаваную пры Беларускім Доме ў Таронта, ды такую-ж школу зарганізаваць у Ашаве.

Шмат увагі было прысьвечана беларускаму цэнтру, вакол якога гуртуецца жыцьцё ня толькі сяброў ЗБК, але і ўсіх Беларусаў добрае волі — Беларускаму Дому ў Таронта. Было пастаноўлена правесьці там грунтоўны рамонт, на што была прыдзеленая адпаведная сума грошай.

Зьезд праслухаў справаздачы аддзелаў ЗБК у Садбуры, Ашаве і Лёндане ды сьцьвердзіў, што сябры ЗБК на правінцыі праводзяць запраўды вялікую працу. Таронцкі аддзел, будучы пад беспасярэднім кіраўніцтвам Галоўнае Ўправы ЗБК, справаздачы не рабіў, бо ягоная праца была ўключаная ў справаздачы Галоўнае Ўправы. Найважнейшае, што сьцьвердзіў Зьезд, гэта поўнае супрацоўніцтва ўсіх аддзелаў ЗБК з Галоўнай Управаю, што якраз і дало тыя вялікія дасягненьні ЗБК у 1956 годзе.

Звычайна, найлепш адлюстроўвае рэальную працу арганізацыі ейнае фінансавае справаздачаньне. Для прыкладу, тут варта прыгадаць некаторыя пазыцыі з грашовае гаспадаркі ЗБК за мінулы год. 8-ы Зьезд ЗБК даведаўся, прыкладам, што праз касу ЗБК у 1956 годзе прайшло 18 тысяч даляраў; сябры заплацілі 311 дал. сяброўскіх складак; 1600 дал. даходу далі імпрэзы; 1973 дал. атрымана ад лякатараў Беларускага Дому. З прыемнасьцяй Зьезд даведаўся, што ўсе прыватныя пазыкі, узятыя на куплю Беларускага Дому, ужо сплачаныя

Зьезд адбываўся два дні. Гэта было сьвята ня толькі Згуртаваньня Беларусаў у Канадзе, але і ўсіх Беларусаў, якім ляжыць на сэрцы дабро нашае справы. 8-ы Зьезд Згуртаваньня Беларусаў у Канадзе — гэта сьветлая балонка ў разьвіцьці гэтае арганізацыі.

Сябра ЗБК

8-ы Зьезд ЗБК вітае беларускіх дастойнікаў

Яго Міласьці інж. А. Абрамчыку,
Старшыні Рады
Беларускае Народнае Рэспублікі,
Парыж, Францыя.

Высокадастойны Спадару Прэзыдэнт!

Сябры і Дэлегаты Згуртаваньня Беларусаў у Канадзе, сабраныя на 8-м гадавым зьезьдзе, перасылаюць Вам прывітаньні і найшчырэйшыя пажаданьні здароўя і сілы ў змаганьні за ажыцьцяўленьне ідэі якнайхутчэйшага вызваленьня нашае Бацькаўшчыны з ланцугоў акупанта. Верныя ідэі Беларускае Народнае Рэспублікі, сябры ЗБК гатовыя ў кажны момант панесьці найцяжэйшыя ахвяры, каб толькі жыла Бацькаўшчына.

А. Маркевіч, сакратар. **Мгр. А. Грыцук, старшыня Прэзыдыюму 8-га Зьезду ЗБК.**

*

Яго Высокапрэасьвяшчэнству
Высокапрэасьвяшчэньнейшаму
Архіяпіскапу Сяргею,
Галаве Беларускае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы на Чужыне, Аўстралія.

Дастойны Ўладыка!

8-мы Зьезд Сяброў і Дэлегатаў Згуртаваньня Беларусаў у Канадзе перасылае Вам найшчырэйшыя прывітаньні і пажаданьні здароўя і сілы для служэньня нашай Сьвятой Беларускай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царкве. Сябры ЗБК вераць, што малітвамі Вашымі і нас усіх, нашая Сьвятая Царква хутка запануе над усім Беларускім Народам на Бацькаўшчыне і раськіданым па ўсім сьвеце. Няхай ахараняе Вас Бог.

8-Ы ЗЬЕЗД ЗГУРТАВАНЬНЯ БЕЛАРУСАЎ У КАНАДЗЕ:

А. Маркевіч, сакратар. **Мгр. А. Грыцук, старшыня Прэзыдыюму 8-га Зьезду ЗБК.**

*

Яго Высокапрэасьвяшчэнству
Высокапрэасьвяшчэньнейшаму
Архіяпіскапу Васілю,
Сакратару Сьвяшчэннага Сабору Япіскапаў БАПЦ на Чужыне, Амэрыка.

Дарагі Ўладыка!

Сябры Згуртаваньня Беларусаў у Канадзе перасылаюць Вам із свайго Восьмага Зьезду найшчырэйшыя прывітаньні. Дай-жа Божа Вам, Дарагі Ўладыка, якнайбольш сіл і здароўя для служэньня тэй вялікай ідэі, для якой Вы прысьвяцілі сваё жыцьцё. Мы просім Бога, каб дазволіў нам якнайхутчэй вярнуцца на сваю родную і вольную зямлю пад аховай нашае Сьвятое Беларускае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы.

А. Маркевіч, сакратар. **Мгр. А. Грыцук, старшыня Прэзыдыюму 8-га Зьезду ЗБК.**

КАМУНІКАТ №1
Галоўнае Управы ЗБК

Гэтым падаецца да ведама ўсіх сяброў Згуртаваньня Беларусаў у Канадзе, а таксама ўсіх установаў і арганізацыяў, што на 8-ым Зьезьдзе Сяброў і Дэлегатаў ЗБК былі выбраныя новыя кіруючыя і кантрольныя ворганы ЗБК у наступным складзе:

ГАЛОЎНАЯ ЎПРАВА: Старшыня — **інж. Янка Бруцкі**; заст. старшыні — **Кастусь Акула**; фінансавы рэфэрэнт — **Ніна Слаўко**; культурна-асьветны рэфэрэнт — **праф. Жук**; сакратар Гал. Упр. — **Антон Маркевіч.**

КАНТРОЛЬНАЯ КАМІСІЯ: Старшыня — **а. М. Мацкевіч**; сакратар — **др. Раіса Жук**; сябра — **Юрка Харэвіч.**

СЯБРОЎСКІ СУД: Старшыня — **А. Протас**; сакратар — **мгр. А. Грыцук**; сябра суду — **А. Тарасэвіч.**

АДРАС ГАЛОЎНАЙ УПРАВЫ: 1000 Dundas St. W., Toronto, Ont., CANADA.

Опэра «Надзежда Дурава»

(Працяг з 3-яй бачыны)

традыцыі расейскай клясычнай опэрнай спадчыны, і ў першую чаргу опэрную спадчыну Глінкі і Мусорскага»?

Хіба ў гэтым заслуга Багатырова, што ён сваёй музыкай, як зазначае «Зьвязда», «выдатна раскрывае ў опэры ўсенародную любоў да роднай Масквы» і «геразім расейскай арміі»?

Каму беларускі кампазытар, калі ягоная опэра і запраўды мастацкавартасная, робіць славу? Да росту чые нацыянальнае культуры ён спрычыняецца?

У той час, калі беларускі тэатр амаль ня мае ў сваім рэпэртуары арыгінальных опэраў, ці трэба захапляцца такімі героямі, як Надзежда Дурава? Чаму кампазытар-Беларус не бярэ тэмы зь гісторыі свае краіны? У нас-жа ёсьць свае нацыянальныя героі, як Кастусь Каліноўскі, а таксама слаўтыя жанчыны — Рагнеда, Эўфрасіньня Полацкая, Алёіза Пашкевічанка.

Шмат удзячнага матар'ялу дзеля стварэньня запраўды беларускіх патрыятычных спэктакляў маглі-б знайсьці беларускія творцы!..

Але ў сацыялістычнай краіне, дзе панаволена творчая думка, мастак ня можа зрэалізаваць сваіх жаданьняў.

Дык як-жа нахабна-ілжыва гучаць словы Хрушчова на ХХ зьезьдзе партыі! Ён сказаў:

«Сацыялізм ня толькі ня зьнішчае нацыянальных разрозьненьняў, а, наадварот, забясьпечвае ўсебаковае разьвіцьцё эканомікі і культуры ўсіх нацыяў і народнасьцяў».

Мы ўжо бачым з прыкладаў, як гэты «сацыялізм» забясьпечвае разьвіцьцё беларускай культуры.

К. Рамановіч

З радыёвай хвалі «Вызваленьне»

Птушцы - крылы, чалавеку - свабода

Гэта, грамадзяне, не фэльетон, гэта — другая гутарка ад душы і ад сэрца пра савецкі адрыўны каляндар, працят нашага «адарві ды выкінь...»

Сяньняшні пралёг — не даўгі і не складаны: птушцы — крылы, чалавеку — свабода, а ЦК КПСС... Самі ведаеце, што яму трэба...

Як бачыце, кароткі, як жыцьцё засуджанага да... «біз права перапіскі» (прыслуга і — куляй у патыліцу), ці як памяць першага сакратара калектыўнага цэкааэсэсаўскага калектыву (учора сказаў адно, а сяньня, забыўшыся пра зьбегласць языка ўчора, гаворыць наадварот), і просты як шлях зьдзяйсьненьня нашае ідэі: вызваленьне праз вялікае нароўнае змаганьне... Хіба-ж няпраўда? Трапіў, як пальцам у неба...

Дык прыглядзьцеся, грамадзяне, да савецкага адрыўнога каляндара, калі яшчэ ня выкінулі яго, бо як-ні-як, а ўсякай усячынай гэтага «адарві ды выкінь» сорак азяродаў напхаеш. Ёсьць у ім дзівацкаватыя, як «савецкае шчасьце», і дзівацканахабные, як «адданасьць камуністычнай партыі»; клясычна-дзівацкае, як «мудрасьць генэральнай лініі», і страхотнацяжкае, як «пераходны этап ад сацыялізму да камунізму».

Адным словам, усякай усячынай мазоліцца вочы. Калі-б і хацеў з стаханаўскім мэтадам выцягнуць шытую белымі ніткамі чырвоную каляндарную ілжу, дык нік ня ўправішся...

Мы, як самі ведаеце, дайшлі першым разам да лістка пятага студзеня, а цяпер (дзеля большага разгону ў будучыню) робім, як казаў Ленін, «адзін крок наперад, два крокі назад» — варочаемся да лістка першага студзеня.

На ім, пад сьцяною аднае крамлёўскае вежы, у сьвятле шасьцідзесяціпудовае чырвонае зоркі, што загарэлася яшчэ пад «сонцам сталінскае канстытуцыі», чырвонымі літарамі было напісана: «З Новым Годам!»

Чаму, пытаемся, ня «З Новым **Шчасьлівым** Годам!», або, напрыклад, ня «З Новым Годам, з Новым **Шчасьцем!»**, якое прапагандай на першы плян заўсёды выпінаецца?

Думаеце, у Крамлі памыліліся? Не, — не адважыліся. Хрушчоў і ленінска-сталінскія сацыялізьнікі ведаюць, што савецкае шчасьце — гэта ня цёста на дражджах у шырокай дзежцы, а жыцьцёбыцьцё на непачатым фундамэнце мыльнага сацыялізму ў глухой турме народаў.

Вось вам і прыклад. Улетку пацешыў усіх нас вырафінаваны ілгун Хрушчоў канцом першага году шостае пяцігодкі — белым хлебам цаліны і рафінаваным цукрам, — а як перажылі мы лета гарачае, дык ні хлеба, ні цукру: хвастом генэральнае лініі накрылася абяцанае шчасьце...

Вось чаму і не павіншаваў нас савецкі адрыўны каляндар із **шчасьлівым** новым годам, а толькі — з новым, гэта значыцца — самі рузумееце —з годам новых цяжкасьцяў на шляху камуністычнага наступу на капіталістычны сьвет.

А цяпер — «адзін крок наперад...» На лістку другога студзеня пішацца такое:

«Калі пасажыр, зыйшоў зь цягніка, выйходзіць на Прывакзальную плошчу сталіцы Беларусі, яго сустракаюць два высачэзныя дамы з гадзіньнікамі на вежах. Яны высока ўзьняліся ў неба і ніўто рашчыніўшы насустрач прыязджаючаму свае вароты», — захапляецца нейкі Іван Грамовіч.

А я, грамадзяне, і не захапляюся, і ня дзіўлюся. Самі падумайце. Геніяльны Маркс яшчэ перад самай сьмерцяй пераказаў геніяльнаму Леніну адну геніяльную тэорыю: «Матэрыя не прападае, а толькі мяняе свае формы». І вот геніяльна няздатныя вучні Леніна ўзялі ды зрэалізавалі Марксаву тэорыю: высунулі напярэймы Гітлеру сустрэчны бальшавіцкі плян ды спалілі ў вадзін тыдзень у 1941 годзе беларускую сталіцу, а празь пятнаццаць год па вайне, доўга й мудра нядумаючы, узялі й пабудавалі зь менскага друзу рукамі Беларусаў два дамы з гадзіньнікамі на аснове мудрых пастановаў ХХ зьезду, каб выкапаныя жабракамі землянкі закрыць збольшага.

От і ўся дыялектыка.

І горад «крывых вуліц», як кажа Грамовіч,ператвараецца ў «горад з шырокімі магістралямі...»

Але нас, грамадзяне, цікавіць ня так магістралі, як шчасьце ў вабяцаным хлебе й цукры.

Я на гэтым самым лістку напісаў-бы вось як:

«Едзем гэта мы праз пятнаццаць год у сталіцу Беларусі і радуемся, думаючы: весь там дык адвядзем душу — наядзімся... Выходзім зь цягніка і стосам у дзьверы двух вялізарных дамоў з гадзіньнікамі. Упіхаемся гуртам і адразу да спалохаючай маладзіцы:

— Хлябца і цукру, грамадзянка...

— А як-жа вы прадаіце, людцы? — пытаецца маладзіца.

— Дык гэта-ж ня мы, а вы нам прадайце хрушчовага хлеба з хрушчыкамі на цукры...

— Абяцанка — цацанка..., — сьмяецца маладзіца. — У Менску толькі ХХ зьезд партыі прадаецца...

Плюнулі мы на бліскучыя вушакі дамоў з гадзіньнікамі і «крывыя вуліцы» старога Менску, чухаючы патыліцы, успомнілі...»

Ці-ж ня праўда, грамадзяне?

Усё, напісанае ў савецкім календары, трэба чытаць наадварот і добранька разумець тое, што бальшавікі, даганяючы й пераганяючы капіталістычныя краіны, кормяць нас ня хлебам, а працэнтамі, а праз гэта ў краіне несчасьлівага дзяцінства і датэрмінова забясьпечанае старасьці мы і шчасьця ніяк не даганяем.

А цяпер адхінаю лісток чатырнаццатага лютага. Чытайце:

«За гады пятае пяцігодкі выплаўка чыгуну на душу насельніцтва ў СССР павялічалася на 60 працэнтаў, сталі — на 52...» Верым і можам лёгка давесьці. Аднак нас цікавіць іншае, і мы маем усяго тры чыгунна-сталёвыя пытаньні да глухаменных кіраўнікоў турмы народаў:

Першае: Чым тлумачыцца шалёная выплаўка чыгуну і сталі ў СССР?

Другое: Якая колькасьць чыгунна-сталёвай вагі ўбіта жывымі савецкімі рукамі ў жывыя душы вугорскіх рэвалюцыянэраў?

Трэцяе: Які працэнт чыгуну й сталі падрыхтоўвае калектыўнае кіраўніцтва на жывыя душы ўсіх Беларусаў і ўсіх народаў СССР на выпадак нацыянальна-вызвольных рэвалюцыяў у чырвонай турме народаў?

Цікавімся гэтай статыстыкай, бо час, як вы самі, грамадзяне, ведаеце, не чакае...

І цяпер, у сувязі з толькі што сказаным, адказваю на гэткае найцікавейшае, здаецца, пытаньне: чаму ня сьпіца Хрушчову? Таму, што ўжо ўсе будаўнікі савецкага «сацыялізму» прачнуліся і ніводзін зь іх спаць больш ня хоча.

Пытаецеся, чаму? Адказваю напісаным на лістку 26 студзеня:

«Не адзін, ня двух чалавек — тысячы, сотні тысяч, мільёны людзей, аб'яднаўшыся, зруйнуюць страхотную скалу зла і несправядлівасьці і збудуюць чалавецтву цудоўны палац».

Гэтак і станецца, і неўзабаве, бо — птушцы — крылы, чалавеку — свабода, а ЦК КПСС... Самі ведаеце, што яго чакае заўтра...

Да наступнага разу, грамадзяне.

Ул. Дудзіцкі

Каляды ў Брадфордзе (Ангельшчына)

Справа наладжаньня супольнага сьвяткаваньня Каляд была парушана яшчэ ў часе адзначэньня Ўгодкаў Слуцкага Паўстаньня.

На паседжаньні-ж сяброў Управы Праваслаўнага Брацтва й Сястрыцтва Жыровіцкае Божае Маці і беларускага актыву ў Брадфордзе, якое адбылося 23.12.56 г., была апрацавана праграма сьвяткаваньня й праведзены распадзел функцыяў, зьвязаных з падрыхтоўкаю да сьвяткаваньня.

Дзень сьвяткаваньня быў вызначаны на 12.1.57 г. У гэты дзень а гадзіне 5-й папаўдні частка ўдзельнікаў наведала Капліцу, дзе а. Аляксандар адслужыў Вячэрню. А 6-й гадзіне ўсе ўдзельнікі сьвяткаваньня зышліся ў прыгожа ўдэкараванай салі Беларускага Дому, каб тут засесьці разам за традыцыйны Калядны стол. Выясьняючы значэньне для хрысьціян сьвята Раства Хрыстовага, а. Аляксандар цалкімі словамі прывітаў прысутных, выказваючы жаданьне бачыць гэтак лічбовую беларускую грамаду ня толькі раз ці два на год пад час супольных абедаў або вячэраў, але й на кажнай Багаслужбе, якая рэгулярна адбываецца ў Капліцы Беларускага Дому, і на кажнай беларускай урачыстасьці, ладжанай беларускім актывам. Пасьля адсьпяваньня «Ойча Наш» і сьвяточнага Трапара, прысутныя ўзяліся спажываць традыцыйную Вячэру пад гукі песьняў зь беларускіх плітак.

Дзед Мароз прынёс пацеху для дзяцей — шматлікія падарункі. Сп. Паўлоўскі артыстычна перадаў апавяданьне Я. Коласа «Цёшча й зяць», а сп. Міхалюк прыгожа дэклямуе дабраны да сьвяточнага настрою верш. З найбольшым зацікаўленьнем і бурнымі воплескамі прысутных сустрэлі выступ сп. Н. Якубовіч з сынам Ю., якія праінсцэнізавалі народны твор «А калі памрэш ты, мой дзядок?». Пасьля паплылі калядныя песьні ў беларускай і ангельскай мове. А там і скокі для маладзейшых. Музыкантаў падганяць ня трэба — аўтаматычна зьмяняецца музыка з пліткі на другую. Гэтак ажно да першае гадзіны ночы. Кажны адчуваў, што ў гэты сьвяты Вечар знаходзіцца не адзінокім, але сярод адзінае беларускае сям'і, якая і на чужыне змагла набыць свой собскі дом і ўлічыць яго як-бы частка Беларусі. Ня было ў гэты вечар разьбежнасьцяў ані ў грамадзкіх пагл дах, ані ў палітычных. Усе былі злучаныя аднэю ідэяю: дзе існуе вера, згода й любоў, там Бог дапамагае асягнуць належную мэту.

Прысутны

Выйшла з друку і ўжо прадаецца новая кніга Выдавецтва «Бацькаўшчыны»

Плыве з-пад Сьвятое Гары Нёман

Гэта прыгожы мастацкі нарыс ведамага беларускага пісьменьніка на эміграцыі Юркі Віцьбіча, у якім жыва й сакавіта апісваюцца з боку гістарычнага й фальклёрна-этнаграфічнага шматлікія мясцовасьці нашае Бацькаўшчыны.

Кніжка абыймае 96 бачын і каштуе ўсяго 1 даляр або ягоную роўнавартасьць у іншай валюце. Купляць і выпісваць можна беспасярэдня з Адміністрацыі «Бацькаўшчыны» ў Мюнхэне або з нашых Прадстаўніцтваў у паасобных краінах.

АБВЕСТКА

Беларуская Кальпартажная Агенцыя ў Ангельшчыне мае ў продажы:

К. Чорны, Збор твораў (6 томаў). Цана: 1,25 дал.

К. Крапіва, Збор твораў (3 томы). Цана: 4,95 дал.

В. Кордовіч, К. Каліноўскі (папольску). Цана: 1,40 дал. У цану ўлічаныя і кошты перасылкі.

Праз Агенцыю можна атрымоўваць таксама беларускую газэту «Ніва», што выдаецца ў Беластоку (Польшча); гадавая падпіска: 5,75 дал.

Па інфармацыю і каталёгі зьвяртайцеся ў Агенцыю на адрас:

Б. К. А.
97, Moore Park Rd,
London S. W. G,
ENGLAD

ПАПРАЎКА

У № 4 (338) «Б-ны», у карэспандэнцыі «Архіяпіскап Сяргей духовым апякуном УАПЦ у Аўстраліі і Новай Зэляндыі» апошні абзац трэба чытаць:

«Сабор, з увагі на свае важныя пастановы будзе мець гістарычнае значэньне для УАПЦ, а таксама і для БАПЦ, **бо на просьбу Сабору Архіяпіскап Сяргей згадзіўся заапякавацца УАПЦ** у Аўстраліі і Новай Зэляндыі, чым спланцыў часткова доўг удзячнасьці братняй УАПЦ, калі Апошняя ў крытычным часе для БАПЦ прыйшла Ёй з дапамогай».

Аўтара карэспандэнцыі і чытачоў ветліва перапрашаем за допушчаную памылку.

Рэд.

Беларускі тыднёвік палітыкі, культуры й грамадзкага жыцьця.
Выдавец: Уладзімер Бортнік
РЭДАГУЕ КАЛЕГІЯ
Артыкулы, падпісаныя прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, не заўсёды выражаюць пагляды Рэдакцыі.